

PRILOG ISTRAŽIVANJU VOJNO-POLITIČKIH PRILIKA U SENJSKOM KOTARU U VRIJEME OSNIVANJA KK KPH SENJ

MLADEN PLOVANIĆ

Narodnooslobodilačka borba razvijala se na području ratnog senjskog kotara nešto drugačije nego u ostalim primorskim kotarima. Razlozi takva razvitka različiti su i uvjetovani su različitim, i objektivnim, i subjektivnim činiteljima.

Senjsko je kotarsko područje vrlo prostrano i pretežno se prostire na zapadnim padinama i priobalnom dijelu Velebita. Razmjerno slabo naseljeno, tek nekoliko nešto većih naselja, prostire se od Alana do Cesarice, u dužini oko 100 km. Na sjeveroistočnom se dijelu nadovezuje na lička kotarska područja, a na sjeverozapadnom na teritorij novljanskog kotara.

Poznato je da se NOB razvijala u senjskom području nešto sporije i kasnije nego u susjednom novljanskom kotaru. Poznato je i to da do travanjskog rata 1941. nije bilo u senjskom području ni jedne organizacije KPH i SKOJ. (Ovdje isključujemo razdoblje oko godine 1920, kada je stanje bilo drugačije). Prema tome je i to ne mali razlog da je aktivnost na pokretanju NOB-a u ovom području poticala pretežito iz susjednog novljanskog kotara, odnosno tamošnjih organizacija i rukovodstva KPH.

Ti su poticaji mogli uspijevati tek uz neposredno sudjelovanje domaćih naprednih aktivista, kojih je bilo i u Senju pa i još u nekim naseljima. Tako je, upravo u gradu Senju već u ljetu 1941. djelovao aktiv naprednih omladinaca, a uskoro je osnovana i organizacija koja se u nekim povijesnim izvorima naznačuje kao Mjesni komitet KPH Senj. Poznato je, međutim, da je Okružni komitet KPH za Hrvatsko primorje, razmatrajući godine 1943. status ovog »komiteta«, ocijenio da nije imao neka bitna obilježja stvarnoga partijskog rukovodstva, pa je zaključio da mu se ne može priznati status koji je po nazivu, imao početkom 1942.

Ne upuštajući se u dublje razmatranje ovog pitanja, koje spada u historiografiju KPH, ističemo da je i taj, iako samozvani Mjesni komitet, bio — pored grupe omladinaca — tijekom cijele prve polovice 1942. jedina organizirana grupa naprednih aktivista, po uvjerenju komunista, koja je nastojala širiti ideje NOB-a i u gradu Senju, pa je u tom postizavala i stanovite rezultate.

Početkom 1942. OK KPH za Hrvatsko primorje intenzivirao je svoje djelovanje u pravcu prodiranja u one primorske krajeve u kojima je razvitak NOB bio u začetku i znatno zaostajao za ostalim većim dijelom Hrvatskog primorja. To se, pored otokâ Paga i Raba, odnosilo i na senjski kotar,

pa je Kotarski komitet KPH za kotar Novi, osnovan u travnju, dobio zaduženje da sustavno i organiziranije razvija djelovanje u pravcu Senja, dakako i šire. Novljanski se Kotarski komitet nalazio u to vrijeme u Novom Vinodolskom, dakle u naselju gdje je bio velik talijanski garnizon, pa su (mada ne samo zbog toga) i njegove mogućnosti djelovanja na cijelom kotarskom području bile zaista vrlo skromne. Ali, treba posebno istaknuti da je ipak postizavao stanovite rezultate u pravcu organiziranijeg i sustavnijeg pomaganja aktivistima u Senju, odnosno u Mjesnom komitetu. Očito je ovakvo stanje uvjetovalo da se navedeni Kotarski komitet KPH za Novi Vinodolski u jednom dokumentu koji je dne 25. travnja 1942. pisala drugarica Anka Berus, tada instruktor CK KPH u našim krajevima, naziva »Kotarski komitet NOVI—SENJ«. Po tome bi to bio prvi kotarski (zapravo — međukotarski) partijski komitet u kojega je nadležnost spadao i kotar Senj. Kasnija istraživanja nisu potvrdila da je bio u pitanju komitet takve teritorijalne nadležnosti, već se čini prihvatljivim zaključak da je KK KPH za kotar Novi bio zadužen i za djelovanje u pravcu Senja, pa, štoviše, i u pravcu otokâ Paga i Raba. Dalje će istraživanja temeljitije osvijetliti i ovo pitanje.

Nepobitno je da je Okružni komitet KPH za Hrvatsko primorje odlučio osnovati samostalni Kotarski komitet KPH za kotar Senj tek u srpnju 1942. Bilo je to razdoblje velikih uspjeha koje je postizavala NOB u većem dijelu Hrvatskog primorja — dakako ne samo tu — što je, između ostalog, uvjetovalo da se i sjedište OK KPH za Hrvatsko primorje preseli iz okupiranog u slobodni predio vinodolskog područja. Na poznatom savjetovanju primorskih komunista, održanom 23/24. kolovoza 1942. na Milčevim stenama (briberski šumski predio) ovakvo je usmjerivanje osobito naglašeno.

Podsjetimo da je u naseljenom planinskom predjelu Vinodola tada uspješno djelovala narodna vlast, i to već od početka 1942, a budući da je 22. lipnja te godine oslobođen i Krvi Put, kao i bliža okolica, stvoreni su i bitni preduvjeti za još sustavnije i organiziranije djelovanje u pravcu širenja NOB u gradu Senju i širim predjelima senjskog teritorija. Za ostvarivanje takvih zadaća neminovno se nametnula i potreba osnivanja Kotarskog komiteta za kotar Senj, za čijeg je osnivača predviđen poznati i istaknuti vinodolski komunist Toma Strizić, uz najneposredniju pomoć također poznatog komunista Ive Jeličića-Tominčića.

Preuzevši ovaj odgovoran zadatak oni su se, najvjerojatnije oko 15. srpnja 1942, smjestili u Zabukovcu, slobodnom krmpotskom zaselku, i započeli ostvarivati zadaće zbog kojih su ovamo upućeni, među kojima je bila i — stvaranje bitnih uvjeta za osnivanje KK KPH za kotar Senj.

Već smo spomenuli da je u to vrijeme bilo oslobođeno skoro čitavo krivoputsko općinsko područje. Valja k tome dodati da je u Krivom Putu, mada s različitim uspjesima, djelovao tada i Općinski NOO, sastavljen od domaćih žitelja. Iako u Krivom Putu nije prije tog razdoblja djelovala ni jedna organizacija NOB, i mada je ocjenjivano kako je njegovo žiteljstvo proustaški orijentirano, pokazalo se da su ciljevi i ideje NOB prihvaćeni vrlo brzo u dijelu žitelja, i da je taj dio žiteljstva iskazao spremnost da sudjeluje u NOB-u, makar i u ograničenim okvirima.

I ovdje je korisno istaknuti činjenicu da je Krivi Put bio prvo općinsko sjedište u Hrvatskom primorju koje su oslobodile jedinice NOV, a budući da je bilo sastavni dio senjskog kotarskog područja, otvoren je time i širi prostor za uspješnije propagiranje ideja NOB-a južnije, u pravcu Senja. Podsjetimo se s tim u vezi da je 9. kolovoza osnovan u Krivom Putu i prvi Općinski NOO na senjskom kotarskom području, sastavljen od oko 15 odbornika. Sačuvani zapisnik o zadacima tog odbora, donesenim na osnovi zaključaka sjednice održane 16. kolovoza, još nije povijesno valoriziran. Njegovo je značenje to veće što je u pitanju sjednica odbora kojoj je svojevrijedno i samoinicijativno prisustvovalo i oko 60 muškaraca i 40 žena krivoputskih sela, koji su se susglasili s donesenim zaključcima.

Nesumnjivo je da je u postupcima pojedinih aktivista NOB, a i nekih pripadnika NOV bilo grešaka u radu, što su ostavljale negativne posljedice u ovom području, koje je u političkom pogledu vrlo delikatno. Ali, unatoč tomu, ideje i ciljevi NOB-a postali su tema sve nazočnijeg razmatranja u sve većem dijelu žitelja ne samo Krivog Puta, već i šire.

Vrijeme u kom se ovo događalo bilo je bogato izuzetno velikim uspjesima jedinica NOV-a i na primorskom i goranskom, i na susjednom ličkom području. Spomenimo da su partizanske jedinice uspješno tukle talijanske okupatorske čete i u tim bitkama uskoro su oslobođeni Modruš, Križpolje i Jezerane. Na drugoj su strani također zadavale teške udarce okupatoru pa su nešto kasnije, tj. 21. rujna, oslobodile Kosinj i okolna sela, a povremeno boravile i u Krasnu. Dakle, oslobođeni se teritorij senjskog kotarskog područja stvarao odvojeno, na dva prilično udaljena područja. Na žalost, nismo uspjeli utvrditi da li su već tada osnovani ikakvi oblici organizacija NOB-a u području Krasna. Jedino što je vidljivo iz jednog izvještaja OK KPH za Liku jest ocjena da su neka hrvatska sela s tog područja, unatoč prijetnjama ustaša, dočekala partizanske jedinice s otvorenim simpatijama.

Uz intenzivnu djelatnost na krivoputskom području, drugovi Strizić i Jeličić kao i neki drugi aktivisti NOB-a, usmjeravali su svoj rad i u pravcu grada Senja, ali kako se vidi iz raspoložive dokumentacije, tek će krajem godine postići u tome prve značajnije rezultate.

Uspjesi koje su postizavale jedinice NOV, pa s tim u vezi i sve masovnije sudjelovanje velikog dijela naroda Hrvatskog primorja u NOB-u (dakako, i u Gorskom kotaru), potakli su talijanske vojne komande da pripreme ofenzivu širokih razmjera, osobito na primorskim i goranskim oslobođeni teritorij, a uskoro i na neke predjele zapadne Like, upravo u području na kom je i naselje Krasno.

Talijanska je vojna komanda pokrenula u tu ofenzivu tri svoje divizije (»Lombardia«, »Re« i »Granatieri di Sardegna«). Pripreme i tijek ove talijanske ofenzive, poznate pod imenom »Operacija Velika Kapela«, nisu tema našeg razmatranja. Istaknimo tek toliko da je započela 16. a završila 29. rujna. U tom su razdoblju talijanske jedinice privremeno zaposjele sva naselja slobodnog primorsko-goranskog teritorija, koja su zapalile, ili na drugi način uništile, a prošle su i kroz krivoputska sela, gdje su također učinile znatnije štete. Partizanske jedinice pravodobno su se izvukle iz neprijateljskog obruča, napadajući neprijatelja na drugim područjima, dok se

žiteljstvo mnogih slobodnih naselja povuklo duboko u šumske predjele. Jasno je da je glavni cilj neprijatelja bio uništiti naše partizanske jedinice, u čemu nije uspio. No, učinjena je velika šteta materijalnoj bazi NOB-a, pohapšeno je, strijeljano, ili odvedeno u razne logore blizu 2000 žitelja i sl. Sve je to, dakako, imalo stanovite negativne posljedice na političko raspoloženje žiteljstva slobodnog teritorija, mada negdje više, drugdje manje. Vidljivo je to iz mnogih raspoloživih izvještaja raznih rukovodstva NOB-a ili komandi jedinica NOV-a. Ovdje se služimo samo izvještajem OK KPH za Hrvatsko primorje, poslanim 7. prosinca 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske, u kom se opisuje i političko raspoloženje naroda na dijelu senjskog kotara koji je bio zahvaćen neprijateljskom ofenzivom. Istaknuto je da se situacija poslije ofenzive pogoršala; da je neprijatelj spretno ubacivao u narod parole (osobito u Senju i iz Senja) o tome kako su partizani uništeni i da se žitelji mogu slobodno javljati talijanskim komandama u Senju i Ledenicama te da će zatim moći slobodno živjeti i sl. OK ističe da je i vrlo teško ekonomsko stanje utjecalo na pojavu kolebanja u redovima žiteljstva opredijeljenog za NOB, ali da su sve te poteškoće ubrzo svladane upornim djelovanjem komunista i drugih aktivista NOB. Citirat ćemo i dio izvještaja koji se odnosi samo na područje Krivog Puta i Senja:

»Politička situacija u Krivom Putu od ofenzive na ovamo jako se je popravila. Naši politički radnici kao i partizani primani su kod naroda sa sve više simpatija, kod naroda je konačno razbijen strah od nemoći partizana, koji je prije ofenzive neprijatelja bio glavna kočnica za naš rad. Narod čuje za naše uspjehe i govori da nismo trebali odlaziti iz Krivog Puta. Žandari koji su za vrijeme ofenzive došli u Krivi Put, tu su se zadržali do unazad 20 dana, no čim su opazili kretanje naših patrola, počeli su se sve više povlačiti prema Senju, a sada ih se uopće više ne vidi. Legija o kojoj se mnogo govorilo i koja je bila formirana u Senju od nekih dezertera i drugog ološa sasvim se raspala.

Na raspoloženje naroda u Krivom Putu utječe i to što se Senj sve više osjeća ugrožen od četnika koji tamo pjevaju protuhrvatske pjesme, a narod Krivog Puta ide u Senj i tamo neposredno vidi četnike i raspoloženje naroda u Senju, kao i točnost onoga što im naši politički radnici govore o okupatoru, četnicima i ustašama. Tako narod govori našim političkim radnicima i partizanima: 'pa sve je s vama u Senju'. Iz Senja čujemo sve povoljnije vijesti, govori se mnogo o partizanima, o Istočnoj fronti, sluša Slobodna Jugoslavija. Što se tiče veze sa Senjom, uspjeli smo sa istim da se povežemo i sada nastojimo da te veze učvrstimo i samim tim omogućimo što šire djelovanje u samom gradu.«

I dok su u širem području Hrvatskog primorja i Gorskog kotara talijanski okupatori privodili kraju svoju »operaciju«, usmjerili su dio svojih snaga na »čišćenje« zapadne Like, čime je bio zahvaćen i dio senjskog teritorija u predjelu Krasna. Ova je operacija započela 2. a završena 12. listopada.

Osim već naznačenih ciljeva, talijanska je komanda težila da potpuno osigura promet cestom od Senja prema Brinju odnosno Otočcu, kao jedinog,

izuzetno važnoj prometnici kojom se služila na ovom području za vezu Like i istočnih predjela Gorskog kotara (pa i šire) sa Senjom i dalje sa Sušakom.

Kako smo istakli, organiziran rad na uspješnom razvijanju NOB u šire predjele senjskog kotara, kako u području Krivog Puta tako i Krasna, bio je zbog navedenih talijanskih operacija znatno zakočen i otežan. Zbog toga je, prije svega na slobodnom teritoriju, valjalo tijekom čitavog listopada najprije rješavati vrlo akutna pitanja smještaja i zbrinjavanja žiteljstva uopće, zatim ishrane i smještaja partizanskih jedinica, ponovo pokretati zamrli politički, pa dakako, i organizacijski rad u svim organizacijama, uključujući i KP. Dodajmo k tome i činjenicu da neprijatelj nije prestao poslije ofenzive djelovati u pravcu slobodnog teritorija, i da je, pogotovu u važnijim lokalitetima, npr. u Senju, Brinju, Žutoj Lokvi, Ledenicama, ostavio vrlo jake garnizone, čiji su vojni sastavi imali i ofenzivne i defenzivne zadaće.

Prema citiranom izvještaju OK za Hrvatsko primorje u to su vrijeme znatnije ojačale četničke snage u nekim selima kotara Otočac, tako da je i OK KPH za Liku izvjestio 20. listopada da je sav kotar Otočac »izgubljen« i da je veliki postotak naroda, pa i omladine, uz četnike.

To je, bez sumnje, imalo stanovit politički odraz i u Senju, gdje su bile povremeno stacionirane manje četničke vojne jedinice, ili su pak prolazile kroz Senj, Naime, kako se vidi iz spomenutog izvještaja OK za Hrvatsko primorje ta je činjenica poticala i Senjane na razmišljanje o sprezi ustaša i četnika pod okriljem talijanskih okupatora, a budući da je u Senju bio potpuno stran svaki oblik velikosrpske monarhističke hegemonije, čiji su nosioci tada bili četnici, jasno je da je pojava četnika upućivala na zaključak o tome kako ni ustaštvo, odnosno nikakva hrvatska nacionalistička ideologija razvijena pod okriljem okupatora, pogotovu ne fašističkog, ne može biti temelj borbe za istinsku nacionalnu slobodu. Tada su to, međutim, bila tek razmišljanja iz kojih su se rađali i zaključci da su ideje NOB-a ipak jedino prihvatljivo rješenje i tih i drugih akutnih pitanja. Naravno da je tome pridonijela i naša propaganda. No, od takva razmišljanja do konkretne i masovnije aktivnosti unutar NOB-a još će u Senju proći relativno duže vrijeme. Valja pri tom istaknuti da aktivisti NOB-a nisu ovu činjenicu uspjeli tada dovoljno i pravilno iskoristiti.

U čitavom opisanom razdoblju partijsko rukovodstvo za kotar Senj, (prije svega Toma Strizić i Ive Jeličić, te Feliks Gorski i Vlade Knifić) djelovalo je i u okviru partijske jedinice za Krmpote, čiji su bili i članovi. To znači da se takav organizacijski oblik djelovanja smatrao tada i najprihvatljivijim, s obzirom na to da Kotarski komitet KPH nije još bio službeno konstituiran, a bez suglasnosti OK KPH za Hrvatsko primorje to se nije ni moglo sprovesti. Nesumnjivo je da je neprijateljska ofenziva odgodila osnivanje Kotarskog komiteta, ali čim su, poslije ofenzive, riješena najvažnija pitanja zbrinjavanja naroda i vojske, pa i niz drugih osobito propagandno-političkih pitanja moglo se prići i osnivanju KK KPH. Uvjeti za to su, posve očito, bili potpuno sazreli, jer se NOB još intenzivnije razvijala i u Gorskome kotaru i u Hrvatskom primorju. Spomenimo da su tada ovdje osnovane i dvije partizanske brigade, uskoro je osnovana i vojno-pozadinska primorsko-goranska komanda (Komanda područja), u ledeničkom je pod-

ručju proradio i Kotarski NOO, osnovana je Komanda mjesta Krmpote—Ledenice, u Krmpotama je pokrenuta i školska nastava itd. Dakle, razvitak NOB-a ponovno je bio u vrlo jakom usponu i svako odgađanje osnivanja Kotarskog komiteta KPH za kotar Senj moglo je imati i veće štetne posljedice.

Pri tom valja imati u vidu i činjenicu da tada nije postojala na senjskom kotarskom području ni jedna ćelija KPH kojoj bi takav status kasnije priznalo više partijsko rukovodstvo. Štoviše, koliko je sada poznato, nikome nije priznato ni članstvo u KPH iz tog vremenskog razdoblja, osim članovima koji su bili na oslobođenom teritoriju ili u jedinicama NOV. Tu činjenicu ne ističemo zbog toga da bismo tražili krivce za takvo stanje — jer historiografija je dužna da istražuje i objašnjava pojave i događaje, a ne da optužuje — već zato da se pri ocjenjivanju tadanjih političkih prilika u senjskom kotaru imaju u vidu i ovi izuzetno važni faktori. U kolikoj je mjeri pri takvu stanju bilo nazočno sektaštvo, neznanje, nesnalaženje, oportunistički ili drugi subjektivni razlozi (uz mnoge objektivne), pitanje je koje tek treba temeljitije istražiti i valorizirati. Ovo je, pored ostalog, uvjetovalo da ni Kotarski komitet KPH za kotar Senj nije bilo moguće sastaviti isključivo od članova KPH sa senjskog kotarskog područja.

Potrebno je istaknuti još nekoliko bitnijih pripomena o ustaškim vlastima na ovom području.

Senj je, kako je poznato, bio sjedište tzv. Velike Župe Vinodol—Podgorje, u čijoj su nadležnosti bili kotari: Brinje, Crikvenica, Karlobag s ispostavom u Pagu, Kraljevica, Novi i Senj, kao i grad Senj. Bio je, dakle, sjedište mnogih ustaških ustanova, upravnih, sudskih, policijskih, i — dakako — političkih. Za naše je razmatranje posebno važna činjenica što je u Senju bilo i sjedište propagandno-političkog ustaškog aparata (u okviru tzv. Ustaškog stožera), na čijem se čelu nalazio poznati ustaša Aleksandar Zoričić, inače svećenik rodom iz Novog Vinodolskog. Dakle, taj brojni ustaški aparat (Velika župa, stožer, logor, tabor, redarstveno ravnateljstvo itd.) poduzimao je mnoge i raznolike mjere u pravcu suzbijanja NOB-a o čemu je sačuvano više raznih izvještaja navedenih ustaških rukovodstava.

Ustaške su vojne jedinice bile tek povremeno stacionirane u Senju, i njihovo se djelovanje odvijalo samo u okviru talijanskih operativnih akcija. Ustaške su vlasti, međutim, težile da — osobito u naseljima koja su graničila s našim slobodnim teritorijem — osnuju civilne straže za »obranu« od partizanskih jedinica. To im je povremeno i uspijevalo, iako s različitim uspjesima. Takve su »straže« bile ne mala opasnost za naše aktiviste. Uostalom, od pripadnika takvih straža poginuo je 18. siječnja 1943. u predjelu Krivog Puta i član KK KPH Senj drug Ive Jeličić.

Oružničke postaje bile su i povremeno u Krivom Putu, Francikovcu, Aianu i Krasnom, a stalno u Senju i Sv. Jurju.

Nadležnost ili vlast navedenih ustaških ustanova, odnosno formacija, bila je svedena u okvire koje su diktirale talijanske komande, a takvo je stanje započelo još 7. rujna 1941. Ovisnost ustaških vlasti o talijanskim stavovima i ovdje je bila potpuna, ali su se najlakše i najjednostavnije spora-

zumijevali u pitanjima zajedničke borbe protiv NOB-a, pri čemu su, razumije se, talijanski stavovi bili odlučujući.

Ovdje bismo se, prije završnih zaključaka, osvrnuli i na jedno, povijesno neistraženo pitanje. Naime, u izvornim dokumentima ima više opisa političkih prilika u senjskom kotaru, osobito u prvim godinama NOB-a, u kojima se — s gledišta ideja i ciljeva NOB-a — ističe da je ovdje politička situacija nepovoljna i da prevladavala ustaški utjecaj u većem dijelu žiteljstva, pogotovu grada Senja i Krivog Puta. Itičemo i to da je takvo gledište bilo nazočno i u redovima aktivista susjednog novljanskog kotara, pa je takvo gledište imalo u vidu i partijsko rukovodstvo senjskog područja. Ne raspoložemo s dovoljno primarnih dokumenata koji bi mogli poslužiti za dublje analiziranje ovakvih gledišta i ocjena, a nije ovo ni prilika da se o tom šire raspravlja. Ono što možemo u ovom momentu istaknuti, imajući pri tom u vidu da i to može i treba biti objektivno kritički ocijenjeno, svodilo bi se na konstataciju da stanje — što se ustaškog utjecaja tiče — nije bilo ni približno jednako u svim kotarskim naseljima. Ali i tamo gdje je ustaška ideologija bila naglašenije utjecajna, ona se pretežno poistovjećivala s hrvatskim nacionalnim osobitostima i težnjom za hrvatskom državnošću, dakako, izvan jugoslavenskih okvira. Ne treba zazirati ni od činjenice da je i na ovom području bio ne mali broj zaslijepljenih sljedbenika politike Ante Pavelića, pa i onog njena najreakcionarnijeg sadržaja, proizašlo iz krajnje šovinističkih, zločinačkih antisrpskih i antižidovskih pobuda. (Spomenimo pri tom i žalosnu činjenicu da je u redovima ustaša poginulo preko 200 žitelja ovog kraja, boreći se protiv jedinica NOV). Ali, navedena se ocjena ne može dati za cijelo žiteljstvo ni kotara pa ni grada Senja. Činjenica je da je u ovom kraju NDH pretežito prihvaćena kao rješenje godinama nagomilavanih nacionalnih i ekonomsko-socijalnih problema. Međutim, kako je vrijeme prolazilo, socijalno-ekonomski su problemi postajali sve teži i još gori nego u doratno vrijeme, a od hrvatske nacionalne državne »samostalnosti« ostalo je samo pravo na isticanje hrvatske nacionalne pripadnosti. Zbog toga, a i postupnog, ne uvijek jednako intenzivnog ni jednako uspješnog političko-propagandnog djelovanja komunista i drugih antifašista, uz ustašku je NDH i ustaštvo kao ideologiju ostao uglavnom samo onaj dio pristaša koji — zbog raznih razloga — nisu više ni imali drugog izbora.

Taj očito dugoročniji proces političkog diferenciranja žiteljstva nije se odvijao bez poteškoća, ali i činjenica što je započet već 1941. i što je postojao sve nazočniji u političkom životu naroda ovog kraja, upućuje na potrebu kritičnijeg odnosa i prema prilično uopćenim i odviše pojednostavnjenim nepovoljnim ocjenama o političkom stanju u ovom kraju, koje nalazimo u raznim našim ratnim dokumentima.

Što se tiče osnivanja Kotarskog komiteta KPH za kotar Senj, o tome su u literaturi već izneseni najvažniji podaci, i ovdje možemo samo ponoviti da je — s tim u vezi — sačuvan, koliko je meni poznato, samo jedan primarni dokument. To je izvještaj OK KPH za Hrvatsko primorje od 13. studenog 1942. U njemu se navodi da je »ovih dana osnovan i KK Senj u koga su ušla 4 druga, među njima i drug Toma Strizić«. Pored Tome Strizića to su bili: Ive Jeličić, Feliks Gorski i Vlado Knifić.

U nekim se kritičkim osvrtima pojedinih povjesničarskih odnosa publicističkih radova navodi da citiranu formulaciju ne treba vremenski ograničiti na svega nekoliko dana. Po takvim mišljenjima treba smisao riječi »ovih dana« proširiti čak i na rujan, pogotovu zbog toga što je na I. partijskom savjetovanju za kotar Senj, održanom 16. siječnja 1944. navedeno da je KK KPH osnovan 20. rujna 1942. Imajući u vidu da je u referatu s tog savjetovanja navedeno više netočnih datuma o raznim događajima (navedeno je, npr. da je Ive Jeličić poginuo u prosincu 1942, a poginuo je 18. siječnja 1943), a pogotovu zbog toga što je u rujnu bila velika neprijateljska ofenziva kao i zbog drugih ovdje iznesenih razloga, smatramo prihvatljivim zaključak da je KK KPH za kotar Senj osnovan u prvoj polovici studenog 1942. Ovakav zaključak ne smatramo i konačnim, ali — s obzirom na raspoloživu povijesnu građu — u sadanjoj je situaciji jedino prihvatljiv.

S obzirom na prethodno istaknuto, rezimirat ćemo najbitnije konstatacije, važne za utvrđivanje tijeka priprema i osnivanje senjskog Kotarskog komiteta KPH.

1. U ljetnim mjesecima 1942. NOB u Hrvatskom primorju bio je u snažnom razvitku. Tada je OK KPH za Hrvatsko primorje odlučio osnovati i Kotarski komitet KPH za kotar Senj, pa je oko 15. srpnja poslao na teren Krmpota drugove Strizića i Jeličića sa zadaćom da pripreme osnivanje komiteta.

2. Smjestivši se u Zabukovcu razvili su intenzivniju djelatnost osobito na području Krivog Puta. Uskoro im je OK KPH poslao i drugove Gorskog i Knifića, pa su njih četvorica zapravo bili stvarno kotarsko partijsko rukovodstvo za kotar Senj, s tim da su bili zaduženi i za područje Krmpota, koje je inače pripadalo novljanskom kotaru.

3. Nakon završene neprijateljske ofenzive početkom jeseni 1942. i nakon što su izvršene potrebne političko-organizacijske pripreme, odlukom OK KPH za Hrvatsko primorje, početkom studenog službeno je konstituiran Kotarski komitet KPH za kotar Senj, čiji su prvi članovi bili: Toma Strizić, sekretar; Ive Jeličić, organizacioni sekretar; Feliks Gorski, ujedno zadužen i za SKOJ i Vlade Knifić.

Pred njima su bili opsežni i složeni zadaci, koje su sve uspješnije rješavali.

Mladen Plovanić, Zagreb, Šubićeva 18

Z u s a m m e n f a s s u n g

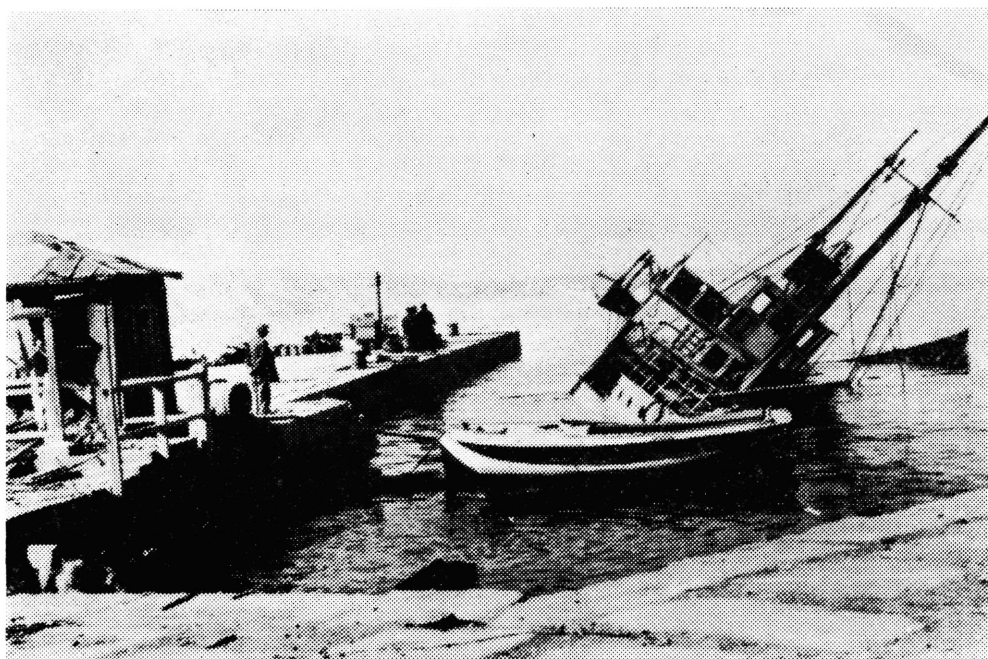
ZUR ERFORSCHUNG DER MILITÄR-POLITISCHEN UMSTÄNDE IM SENJER BEZIRK ZUR ZEIT DER BEGRÜNDUNG DES SENJER KOMMITÉE DER KROATISCHEN K. P.

Die militär-politische Umstände zur Zeit der Vorbereitung und Bedründung des KK KPH (Bezirkskomitee der kroatischen Kommunistischen Partei für Senjer Bezirk).

Die militär-politische Umstände zur Zeit der Vorbereitung und Begründung des KK KPH für Senjer Bezirk waren sehr mannigfaltig. Dieses Gebiet war dem Einfluss verschiedener politischer feindlicher Bewegungen ausgesetzt, aber der Einfluss des Volksbefreiungskrieges wurde trotzdem immer stärker, dank der

organisierten Tätigkeit der Angehörigen des Befreiungskrieges. In den Sommermonaten 1942 wurden einige Ansiedlungen der Gemeinde Krivi Put befreit oder halb-befreit, und die velebitischen Gebirgsansiedlungen wurden zeitweilig zum Bestandteil des befreiten Likaner Gebietes.

Die angegebenen Gründe (neben anderen, besonder subjektiven Gründen) weisen auf folgenden Schluss: Zu dieser Zeit bestanden wesentliche Voraussetzungen für Begründung der Senjer Bezirksführung der kroatischen Kommunistischen Partei. Das verwirklichte sich Anfang November 1942.



Sl. 46 — Parobrod »Istra« potopljen u senjskoj luci, 1943.